

JOHANNES SILVETI "INGLISE-EESTI SÕNARAAMAT": KOLME VÄLJAANDE VÕRDLUS

Enn Veldi

Ülevaade. Käesolev uurimus kuulub sõnastikuajaloo ja sõnastikuvõrdluse valdkonda. Johannes Silveti (1895–1979) "Inglise-eesti sõnaraamat" on tuntuim inglise-eesti sõnaraamat. Uurimuse eesmärk on käsitleda sarnasusi ja erinevusi sõnaraamatu kolmes esimeses väljaandes. Käsitlus põhineb sõnastiku nelja segmenti võrdlusel (*checked–chimney*, *pot, heap–hedgehog, pressure–primitive* ja *turquoise–Tzigany*). Silveti sõnaraamatu kolm esimest väljaannet on kumulatiivsed selles mõttes, et uus materjal lisandub vanale materjalile. Segmentide võrdlus näitas 2,8% kasvu sõnaraamatu teises ja 25% kasvu kolmandas väljaandes. Nii teises kui ka kolmandas väljaandes välja jäetud märksõnade arv on väike. Teise väljaande puhul saab väita, et osa lisandusi ja väljajätte tehti ideoloogilistel kaalutlustel. Kolmanda väljaande probleem seisneb aga selles, et kuigi sõnaraamat on võrreldes teise väljaandega tublisti kasvanud, jääb ta ajale jalgu. Võimalikud on kaks lahendust – kas sõnaraamat radikaalselt ümber töötada või koostada täiesti uus sõnaraamat.

Võtmesõnad: sõnastikuajalugu, kakskeelne leksikograafia, sõnastikuvõrdlus, inglise keel, eesti keel

Sissejuhatus

Reinhard R. K. Hartmann on liigitanud sõnastiku-uuringud viide peamisse valdkonda: ajalugu, kriitika, struktuur, tüpologia ja kasutamine (Hartmann 2001: 30–31). Käesolev uurimus kuulub peamiselt sõnastikuajaloo valdkonda. Siiski on kokkupuutepunkte ka sõnastikukriitika ja sõnastiku struktuuriga, sest vaatluse all on nii koostaja kui ka sõnastiku profil. Hartmanni järgi on sõnastikuajaloo uurimisel omakorda vähemalt seitse erinevat lähenemisviisi: universaal-antropoloogiline, diakroonilis-keeleline, kultuuriajalooline, žanripetsiifilis-ajalooline, geneoloogiline, personaalbiograafiline ja historiograafiline (Hartmann 2001: 40).

Siinses käsitluses on olulisemad neist kolm: diakroonilis-keeleline (keelemuutuste kajastus sõnastikus), žanrispetsiifilis-ajalooline (kakskeelne sõnaraamat) ja personaalbiograafiline lähenemisviis (leksikograafi tegevus).

Johannes Silveti (1895–1979) leksikograafiline pärand väärrib teaduslikku uurimist mitmel põhjusel. Esiteks on kakskeelse leksikograafia ajalugu tunduvalt vähem uuritud kui ükskeelse leksikograafia ajalugu (Hartmann 2001: 132), inglise-eesti ja eesti-inglise sõnastikke pole aga süstemaatiliselt üldse uuritud. Teiseks annab Silveti “Inglise–eesti sõnaraamat” hea võimaluse võrrelda ühe sõnastiku eri väljaandeid. Wolfgang Rettigi (1976: 140–141) arvates aitab sõnastiku uute ja eelmiste väljaannete võrdlus vastata kolmele olulisele küsimusele: 1) milline on muutuste ulatus uues väljaandes, 2) missugustel muutustel lasub raskuspunkt, 3) kuidas on lisandused ja väljaajatud trükitehniliselt vormistatud. J. Silvet koostas lisaks algväljaandele (1939–1940, edaspidi SILVET 1) kaks täiendatud ja ümbertöötatud väljaannet (1948–1949, edaspidi SILVET 2; 1989, edaspidi SILVET 3).¹ Esimene ja teine ilmusid vihikutena, kolmas väljaanne ilmus kahes köites kümme aastat pärast autori surma. Märkimisväärne on seegi, et ajavahe teise ja kolmanda vahel on nelikümmend aastat, mis võimaldab jälgida tunnustatud leksikograafi aastakümneid kestnud tööd sõnaraamatu täiendamisel ja ümbertöötamisel. Esimese ja teise väljaande ajavahe oli kümme aastat. Johannes Silvet ise on kirjeldanud oma tööd sõnaraamatu kolme väljaande kallal 1976. aastal ilmunud artiklis (Silvet 1976).

Märksõnade loendamise metoodika

Et jälgida lähtekeele (inglise keele) märksõnastiku (makrostruktuuri) muutumist sõnaraamatu kolmes väljaandes, valisin neli segmenti tähestiku erinevatest osadest (*checked–chimney*, *pot*, *heap–hedgehog*, *pressure–primitive* ja *turquoise–Tzigany*), mille põhjal koostas kolme väljaande märksõnaloendid. Märksõnade loendamisel lähtusin Sidney I. Landau (2001: 109–114) kriteeriumidest, loendades üldjuhul koostisosi, mis olid esitatud poolpaksus kirjas (sidekriipsu ja tilde abil lühendatud sõnavormid ja mitmesõnalised ühendid kirjutasin täiskujul välja). Otstarbekas oli hõlmata ka näitefraasid ja -laused, sest neid pole Silveti sõnaraamatus palju, samas võimaldavad nad näha huvitavaid kokkupuutepunkte kasutatud leksikograafiliste allikatega. Märksõnaloendisse kaasasin järgmised üksused:

- põhimärksõnad, nt *type-write*;
- sama põhimärksõna eraldi tähendusena antud sõnaliigid, nt *chicken* on loendatud kolme märksõnana: 1) <subst> ‘tibu, kanapoeg’; 2) <adj> ‘arg’; 3) <intransitiivne verb> *chicken out* ‘verest ära lööma, araks lööma’. Ühe sõnatähenduse juures antud tegusõna sihelist ja sihitut kasutust eraldi märksõnaks ei ole loetud;
- põhimärksõna ortograafilised variandid, nt *praetorian* (sub *pretorian*), nt *-ity*, *-ety* (sub *-ty*);
- põhimärksõna sünonüümid ja regionaalsed teisendid, nt *double-cross* (sub *two-time*), *pretence* (sub *pretense*);
- põhimärksõna (ebareeglipärased) muutevormid, nt *type-wrote*, *type-written* (sub *type-write*), *tympana* (sub *tympanum*) (vähemad tüvemuutused jätsin loendamata: nt kahe sidekriipsu abil esitatud *-tt-* sub *twit*);

¹ Käesolev uurimus ei käsitlenud 2002. aastal ilmunud J. Silveti “Inglise–eesti sõnaraamatu” neljandat väljaannet (SILVET 4), mille võrdlus kolmanda väljaandega väärrib eraldi käsitlust.

- allmärksõnana esitatud tuletised, nt *typically* (sub *typical*), *typifiable* (sub *typify*);
- sõnaosade (nt liidete) artiklis allmärksõnana esitatud näitesõnad, nt *generosity*, *obscenity*, *polarity*, *propriety*, *variety* (sub *-ty*);
- ühendverbid, väljendid, fraseologismid, vanasõnad, nt *to prick in (off) (or out)* (sub *prick*), *pride of place* (sub *pride*), *twist and turn* (sub *twist*);
- ingliskeelne näitestik, nt *to work at high (low pressure)*, *he did it under pressure*.

Tabel 1. Märksõnade arv sõnaraamatu kolmes väljaandes (sulgudes kasv võrreldes eelmise väljaandega)

Segment	SILVET 1	SILVET 2	SILVET 3
<i>checked–chimney</i>	265	273 (+ 3,0%)	333 (+ 25,7%)
<i>heap–hedgehog</i>	192	196 (+ 2,1%)	234 (+ 21,9%)
<i>pressure–primitive</i>	214	223 (+ 4,2%)	262 (+ 22,4%)
<i>turquoise–Tzigany</i>	297	303 (+ 2,0%)	384 (+ 29,3%)
Kokku	968	995 (+ 2,8%)	1213 (+ 25%)

Tabel 1 näitab märksõnade arvu kasvu sõnaraamatu teise ja kolmanda väljaande kõigis neljas uuritud segmendis. Märksõnaloendid on elektrooniliselt hõlpsasti võrreldavad.

Mis järelduse saab nende andmete põhjal teha? Sõnaraamatu kolme väljaande võrdlus näitab märksõnade arvu järk-järgulist suurenemist. Kasv on märgatavalt suurem kolmandas väljaandes ja on seletatav pikema tööperioodiga selle väljaande ettevalmistamisel. Võrdluseks võib tuua George A. Milleri andmed inglise ükskeelsete sõnaraamatute kohta, kus nelja sajandi jooksul on märksõnastik kasvanud 2500 märksõnast kuni 600 000 märksõnani (Miller 1991: 135). Selliste mahtude valguses seisab suure inglise-eesti sõnaraamatu koostamine meil alles ees.

Järgnevalt käsitlen esimese väljaande (SILVET 1) koostamise leksikograafilist tausta ning teise ja kolmanda väljaande võrdlemisel ilmnenuid muutusi.

SILVET 1

Sõnaraamatu aluseks oleva sõnasedelite kartoteegi jaoks hakkas J. Silvet materjali (sõnavara ja fraseoloogiat) koguma juba 1924. aastal (Silvet 1976: 148). SILVET 1 sündis 1930-ndate aastate leksikograafilises keskkonnas. Kasutatud allikate nimekiri näitab, et autor oli hästi kursis toleaegete sõnaraamatute ja leksikograafiliste suundadega. Kõige olulisemaks toleaegeteks sõnaraamatuks pean “The Concise Oxford Dictionary of Current English” kolmandat väljaannet (COD 3), mille taskuväljaanne on Silveti toodud nimekirjas esimene. Selle sõnaraamatu (esimene väljaanne ilmus 1911) koostasid vennad H. W. Fowler ja F. G. Fowler suure Oxfordi sõnaraamatu põhjal. Kahtlemata oli COD 3 omal aja kohta usaldusväärne inglise keele sõnaraamat, mida tasus eeskujuks võtta. Samas esindab COD 3 ajaloolise sõnaraamatu traditsiooni selles mõttes, et kõigepealt tuuakse ära sõna esialgne tähendus, mis ei pruugi kaasaajal enam käibel olla. Sobiv näide on siinkohal sõnaartikkel *slogan*:

- COD 3: **slogan**, n. (Sc.). Highland war-cry; party cry, watchword, motto.
 SILVET 1: **slogan** s. (eriti šoti mägilaste) lahinguhüüd; (erakonna) juhtlause; (reklaami) juhtlause; lööksõna
 SILVET 2: **slogan** s. (eriti šoti mägilaste) lahinguhüüd; loosung, juhtlause; (reklaami) hüüdlause; lööksõna
 SILVET 3: **slogan** s. (*er. šoti mägilaste*) lahinguhüüd; loosung, juhtlause; hüüdlause; lööklause

COD 3, samuti selle taskuvariandi ("Pocket Oxford Dictionary") mõju Silveti sõnaraamatule on märgata näitefraaside ja -lausete sarnasuses. Nendest lähtumist tunnistas ka Silvet ise, kui ta kirjutas, et "oma fraseoloogiliselt koosseisult tugineb käesolev sõnaraamat veelgi rohkem kui sõnavara-valikult tuntud "Pocket Oxford Dictionary'le", kuigi on laenatud materjali ka paljudest teistest allikatest" (SILVET 1: 5). Vrd näiteks:

- COD 3: *features twisted in pain* (sub *twist*)
 SILVET 1: *his features were ~ed in pain* 'ta näojooned olid valust moonduvad' (sub *twist*)
 COD 3: *t. can play at that game 'threat of retaliation'* (sub *two*)
 SILVET 1: *~ can play at that game* 'sellesamaga võib mõni teine ka hakkama saada (ähvardus samaga tasuda)' (sub *two*)

COD 3 suur voores on definitsioonide lühidus ja täpsus. COD 3 mõju Silveti sõnaraamatule on tunda seletustega varustatud pärisnimeartiklite puhul, nt

- COD 3: **Tyburn**, n. (hist.) Place of execution in London; *T. ticket* (hist.), exemption from parish offices &c. granted to one who prosecuted a felon to conviction; *T. tippet*, halter; *T. tree* gallows. Hence
 SILVET 1: **Tyburn** *pn.* (endine roimarite hukkamispaik Londonis) || ~ *tree* võllas
 COD 3: **Tyburnia** n. fashionable London district north of Hyde Park.
 SILVET 1: **Tyburnia** *pn.* (moodne aristokraatlik linnaosa Lääne-Londonis)

Lisaks seletustega varustatud pärisnimedele leidub Silveti sõnaraamatus aga palju teisigi pärisnimesid. Näiteks märksõna *Tyburnia* järel on hulk ilma seletuseta esitatud pärisnimesid: *Tycho*, *Tydeus*, *Tyldesley*, *Tyler*, *Tyndale*. Need pärisnimed puuduvad ka COD 3-s – seega pärinevad nad kuskilt mujalt. Mõningase mõtlemise järel leidsin, et Silvet võis need pärisnimed ära tuua põhjusel, et nende hääldus leidub Daniel Jonesi koostatud hääldussõnaraamatus "Everyman's English Pronouncing Dictionary" (Jones 1958).

Johannes Silvet oli kursis 1920-ndate ja 1930-ndate aastatel saadud tulemustega sõnasageduste kohta. Näiteks kirjutab ta SILVET 1 eessõnas järgmist:

Sõnatuletistest ja liitsõnadest oleks muidugi võimatu sõnaraamatus anda kõiki. On valitud kõigepealt need, mis kuuluvad statistiliselt sagedaimate hulka (valikul tuginedes Thorndike'i sõnaraamatule, kus on antud esimese 20 tuhande sagedaima ingliskeelse sõna sagedusindeksid), või antud need, mille tähendus ei ole tüvisõnade tähenduse teada olles ilma pikema jututa selge. (SILVET 1: 6)

Tänapäeval ollakse üldiselt arvamusel, et toleaeagsed tulemused sõnasageduse kohta olid piisavalt täpsed esimese tuhande kõige sagedama sõna kohta – ülejäänute osas erinesid andmed oluliselt, sõltudes kasutatud allikatest (Cowie 1999: 16).

SILVET 2 vs. SILVET 1

SILVET 2 ilmus kaheksa aastat pärast SILVET 1 uutes ühiskondlikes oludes. Muutusi ei ole küll palju, aga osa neist kannab nõukogude korra pitsarit. Nii näitab uuritud segmentide võrdlus, et sõnaraamatust on eemaldatud religiooniga seonduvaid märksõnu ja näitelauseid (näites alla joonitud), nt:

SILVET 1: **Hebrew** 1. s. heebrealane, vanaaegne juut; (*Am.*) juut; heebrea keel, muistne juutide keel; 2. a. heebrea, heebreakeelne; (*Am.*) juudi || Epistle to the ~ s (nn. Pauluse) Kiri heebrea rahvale, “Heebrea rahva raamat”

SILVET 2: **Hebrew** 1. s. heebrealane, vanaaegne juut; (*Am.*) juut; heebrea keel, muistne juutide keel; 2. a. heebrea, heebreakeelne; (*Am.*) juudi

SILVET 1: **chiliasm** s. kiliasm, usk (Kristuse) tuhande-aastasse rahuriiki enne viimset kohtupäeva (*vrđ. millennium*)

SILVET 2: (märksõna *chiliasm* puudub)

SILVET 1: **prevenient** a. (*haruld.*) vastutulev, eelnev || ~ *grace (teol.)* patukahetsusele või patustpöördumisele eelnev Jumala arm

SILVET 2: **prevenient** a. (*haruld.*) vastutulev, eelnev

SILVET 1: **primitive** 1. a. primitiivne, algeline, algaegne, alg-; vähearenenud, lihtne, lihtis, liht-; 2. s. primitiiv, primitiivses stiilis maalija või maal(ing); tüvisõna (~ word) || ~ Church kristlik algkirik, varane kristlik kirik; P- Methodists a. 1812 tekkinud metodistlik usulahk; ~ painters (pictures) ennerenessansiaegsed maalikunstnikud (maalid); ~ colour = **primary** colour

SILVET 2: **primitive** 1. a. primitiivne, algeline, algaegne, alg-; vähearenenud, lihtne, lihtis, liht-; 2. s. primitiiv, primitiivses stiilis maalija või maal(ing); tüvisõna, mittetuletatud sõna (~ word) || ~ painters (pictures) ennerenessansiaegsed maalikunstnikud (maalid); ~ colour = **primary** colour

Nõukogude korra tingimustes tuli aga laiendada sellele ühiskonnakorrale oluliste reaalide kajastamist sõnaraamatus (näites alla joonitud), nt

SILVET 1: **communist** s. kommunist; (*atrib.*) kommunistlik (näit. partei, valitsuse jne. kohta)

SILVET 2: **communist** s. kommunist; (*atrib.*) kommunistlik || C- Manifesto kommunistlik manifest; C- Party of Great Britain Suurbritannia Kommunistlik Partei; C- Party of the Soviet Union (Bolsheviks) Üleliiduline Kommunistlik (bolševike) Partei; Young ~ League Kommunistlik Noorsooühing

Seega vahetus osa sõnavara SILVET 2-s ideoloogilistel kaalutlustel. Ometi ei saa väita, et teisi parandusi ja täiendusi pole. Lisatud on näiteks:

~'s shop apteek (sub *chemist*)
to cash a ~ tšekki kasseerima, tšeki järgi raha saama (sub *cheque*)
~-stone kirsimarja-kivi; (*Am.*) teatav söödav merikarp (sub *cherry*)
Cherbourg *pn.*
Ches. (*lüh.*) = Cheshire
chesty *a.* rinnakas; (*Am. sl.*) upsakas, uhke
chewing-gum *s* närimiskummi

Mõnel juhul on lisandunud uus tähendus (näites alla joonitud):

SILVET 1: **chic** *a.* šikk, peen, peenemoeline

SILVET 2: **chic** **1.** *a.* šikk, peen, peenemoeline; **2.** *s.* šikk, peenemoelisuus

J. Silvet ise selgitas erinevusi esimese ja teise väljaande vahel järgmiselt:

Silveti sõnaraamatu teine trükk ilmus aastail 1948–1949, ka vihkude kaupa. Märkus «Parandatud ning täiendatud» on kõigiti õigustatud, kuigi esimesel pilgul võib näida, et täiendusi ei saa olla, kuna lehekülgede arv on esimeses trükis 1207, teises aga 1184. Kui aga võrrelda esimese ja teise trüki teksti, siis on ilmne, et teises trükis on märksa rohkem olulisi ning eriti nüüdisaegse anglo-ameerika keelepruugi mõistmiseks vajalikke märksõnu kui esimeses trükis. Ruumi on võidetud tarbetute seletuste ja ebaoluliste märksõnade kustutamise arvel. Samuti on püütud täpsustada ning keeleliselt revideerida eesti tõlkevasteid. (Silvet 1976: 149)

SILVET 3 vs. SILVET 2

SILVET 3 ilmus 1989. aastal, kümme aastat pärast autori lahkumist manalatele. Selleks ajaks oli esimese väljaande ilmumisest möödunud viiskümmend aastat. J. Silvet oli kolmandat väljaannet ette valmistanud kolmkümmend aastat. Külaskäigust J. Silvetit koos kolleeg Ilmar Anveltiga 1978. aasta suvel tema Elva kodus. Mäletan tollasest külaskäigust seda, et J. Silvet oli oma sõnaraamatu lehthaaval kleepinud mõnevõrra suurematele paberilehtedele ning lisas sinna parandusi ja täiendusi. Võrreldud nelja segmendi alusel kasvas SILVET 3 märksõnade arv võrreldes SILVET 1-ga umbes 25 protsenti (vt tabel 1). Millised erinevused tunduvad olulised?

Esiteks torkab silma, et J. Silvet lisas kolmandasse väljaandesse arvestatava hulga taimenimetusi, nt viis lisandunud taimenimetust sõnaartiklis *cherry* (vt näide 1) (osutatud muutused on näidetes alla joonitud). Märkigem sedagi, et *cherry-pie* ja *cherry-stone* on uues väljaandes pesast välja võetud ning on antud eraldi. Lisandunud on valdkonnamärgend *bot.* ja ka trükitehniliselt on kõik märksõnad nüüd rasvases kirjas. Teiseks on lisandunud uusi teaduse- ja tehnikatermineid (näide 2). Kolmandaks leiame SILVET 3-s arvukalt muidki sõnu, mida SILVET 2-s veel pole, nt *central heating* 'keskküte', *turtle-neck* 'rullkaelus; rullkaelusega kampsun', *television*, *TV* 'televisioon; televisiooniaparaat' jt. Neljandaks on laiendatud Ameerika inglise keele osa sõnaraamatus (näide 3). Ameerika reaaliid on ka näiteks *Tennessee Valley Authority*, *TVA* ja toidunimetus *chilli con carne*. Viiendaks on lisandunud

mõned kohanimed, nt *Heathrow* ja *Tuvalu*. Kuuendaks on täpsustatud ja täiendatud grammatilisi vorme (näide 4). Seitsmendaks on märgata mõningaid erinevusi sõnade õigekirjas, nt SILVET 2 *tussock-grass*, SILVET 3 *tussock grass*. Sisse on lipsanud trükiviga *chevel-glass* pro *cheval-glass* '(suur) pöördpeegel'.

- (1) **cherry** 1. s. kirss, kirsipuu või -mari; 2. a. kirsipunane ◊ **to make two bites at (or of) a** ~ kõhklema, kõhelema; ~ **brandy** kirsiliköör; **crab** ~ bot. magus kirsipuu; ~ **apple** bot. ida-mariõunapuu; ~ **birch** bot. suhkrukask; ~ **laurel** bot. loorberkirsipuu; ~ **plum** bot. haraline ploomipuu, alõtsa; ~ **ripe!** küpsed kirsid! (tänavamüüja hüüd; tuntud inglise rahvalaule algussõnad)
- (2) **chemical** 1. a. (-lly) keemiline, keemia-; 2. s. kemikaal, keemiline aine ◊ ~ **engineering** keemiline tehnoloogia; ~ **warfare** keemiasõda **tweeter** s. raad. fam. «piuksuja», piiksuva heliga (väike valjuhääldi)
- (3) **tycoon** s. Am. fam. rahatuus, suurtööstur või börsimagnaat, suurkapitalist, suurnik
- (4) **chef-d'oeuvre** s. pr. (pl. **chefs-d'oeuvre**, ka **chef-d'oeuvres**) kunst šedööver, meistriteos, peateos, suurteos.

Paradoksaalne on aga see, et kuigi SILVET 3 sisaldab arvukalt lisandusi võrreldes teise väljaandega, oli SILVET 3 juba ilmumise hetkel tublisti ajast maha jäänud. Selles on kerge veenduda, kui sirvida John Ayto (1999) 20. sajandi inglise keele sõnaraamatut, kus uued sõnad ja tähendused on esitatud aastakümnete kaupa. Järgnev valik uusi sõnu ja tähendusi tuli inglise keelde 1960-ndatel aastatel (esmasinemus Ayto järgi), kuid neid me J. Silveti sõnaraamatus ei leia: *acid* (1966) 'LSD, inform hape', *African-American* (1969) 'afroameeriklane', *Afro* (1966) 'afrosoeng', *ageism*, *agism* (1969) 'vanuseline diskrimineerimine', *anchor* (1961) 'uudisteankur', *Beatlemania* (1963) 'biitlimaania', *be-in* (1967) 'hipide kogunemine', *blow-dry* (1966) 'fööniga kuivatama', *blusher* (1965) 'põsepuna'. Sellest probleemist kirjutas ka Jaak Rähesoo oma SILVET 3 arvustuses, kes leidis, et "võrreldamatult suurem on nende viimastel aastakümnetel üldtuttavaks saanud keelendite hulk, mis sealt puuduvad" (Rähesoo 1990: 375). Seega seisneb SILVET 3 probleem selles, et kuigi sõnaraamatu kolmanda väljaande maht on võrreldes esimese väljaandega kasvanud umbes 25 protsenti, pole paljud vahepeal käibele tulnud sõnad ja tähendused seal kajastust leidnud. Huvitaval kombel on 20. sajandi jooksul inglise keele sõnavara hinnanguliselt kasvanud samuti 25 protsenti (Ayto 1999: iii). Seega oleks olnud vaja sõnaraamatut 1960-ndatel ja 1970-ndatel aastatel hoopis radikaalsemalt uuendada pärast Teist maailmasõda toimunud muutuste kajastamisel ning palju rohkem aktuaalsust kaotanud materjali kõrvale heita. Ei saa väita, et J. Silvet pole oma sõnaraamatut vähem olulisest materjalist puhastanud, nt

SILVET 2: **Chelsea** pn. || ~ Hospital invaliidide ja vanade sõdurite kodu Londonis

SILVET 3: **Chelsea** pn.

SILVET 2: **chevy, chivy** (fam.) 1. s. tagaajamine, -kihutamine; (poiste tagaajamis-mäng; teatav inglise jahihüüd; 2. v.t. & i. taga ajama, (taga) kihutama; (haril. chivy) tööga või muredega vaevama || C- Chase tuntud inglise

rahvaballaad, mis käsitleb a. 1388 asetleidnud lahingut Šoti-Inglise piiril
SILVET 3: **chevy, chivy, chivvy** *fam.* 1. s. tagaajamine, (taga)kihutamine, (*poiste*) tagaajamismäng; teatav inglise jahihüüd; 2. *v.t. & i.* taga ajama, (taga) kihutama; (*haril. chivy*) «sõitu tegema», tagant kihutama, tööga vaevama

Samas on selliste muutuste arv tagasihoidlik ja pigem kumab läbi alateadlik soov võimalikult palju senist materjali alles jätta. Uurimist vajab see, millisel määral muutus samal ajavahemikul J. Silvetile eeskujuks olnud "The Concise Oxford Dictionary of Current English". On teada, et seda sõnaraamatut uuendati radikaalselt kuuenda väljaande jaoks, mis ilmus 1976. aastal. J. Silvetil oli kasutada selle sõnaraamatu viies väljaanne, mis ilmus 1964. aastal (SILVET 3: 7). Võib oletada, et J. Silvet jätkas oma elu lõpuaastatel sõnaraamatu täiendamist vanas vaimus, samal ajal kui talle eeskujuks olnud sõnaraamatute uued väljaanded tegid läbi kiireid muutusi. Näiteks COD 7, mis ilmus 1982. aastal, ei sisalda enam COD 3-st SILVET 1 sisse võetud pärisnimesid *Tyburn* ja *Tyburnia*. SILVET 3-s (ja ka SILVET 4-s) on need märksõnad endiselt sees.

Kokkuvõtteks

J. Silveti "Inglise-eesti sõnaraamatu" kolme väljaande võrdlus pakub palju mõtteainet. Nelja segmendi (*checked–chimney*, *heap–hedg*, *pressure–primitive* ja *turquoise–Tzigany*) võrdlus sõnaraamatu kolmes esimeses väljaandes näitas 2,8% kasvu teises ja 25% kasvu kolmandas väljaandes. Teise väljaande puhul saab väita, et osa lisandusi ja väljajätte tehti ideoloogilistel kaalutlustel. J. Silveti sõnaraamatu kolm esimest väljaannet on kumulatiivsed selles mõttes, et uus materjal lisandub vanale materjalile juurde. Kolmanda väljaande probleem seisneb selles, et kuigi sõnaraamat on võrreldes teise väljaandega tublisti kasvanud, jääb ta ajale jalgu. Võimalikud on kaks lahendust – kas sõnaraamat radikaalselt ümber töötada või koostada täiesti uus sõnaraamat.

Viidatud kirjandus

- Ayto, John 1999. Twentieth Century Words. Oxford: Oxford University Press.
COD 3 = Fowler, H. W.; le Mesurier, H. G. 1934. The Concise Oxford Dictionary of Current English. Third edition. Oxford: Oxford University Press.
COD 7 = Sykes, J. B. (Ed.) 1982. The Concise Oxford Dictionary of Current English. Seventh edition. Bombay, Delhi, Calcutta, Madras: Oxford University Press.
Cowie, A. P. 1999. English Dictionaries for Foreign Learners: A History. Oxford: Oxford University Press.
Hartmann, Reinhard R. K. 2001. Teaching and Researching Lexicography. Harlow: Pearson Education.
Jones, D. 1958. Everyman's English Pronouncing Dictionary. Eleventh edition. London: J. M. Dent & Sons.
Landau, Sidney I. 2001. Dictionaries. The Art and Craft of Lexicography. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press.
Miller, George A. 1991. The Science of Words. New York: Scientific American Library.
Rettig, Wolfgang 1976. Ein Verfahren zum Vergleich von Wörterbuchauflagen. – Zeitschrift für romanische Philologie, 92, 138–149.

- Rähesoo, Jaak 1990. Arvustuse asemel. – Keel ja Kirjandus, 6, 374–375.
- SILVET 1 = Silvet, Johannes 1939–1940. Inglise-eesti sõnaraamat. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.
- SILVET 2 = Silvet, Johannes 1948–1949. Inglise-eesti sõnaraamat. Tartu.
- SILVET 3 = Silvet, Johannes 1989. Inglise-eesti sõnaraamat I-II. Kolmas trükk. Tallinn: Valgus.
- SILVET 4 = Silvet, Johannes 2002. Inglise-eesti sõnaraamat. 4. täiendatud ja ümbertöötatud trükk. Tallinn: TEA.
- Silvet, Johannes 1976. Kuidas valmis inglise-eesti sõnaraamat? – M. Mäger (toim). Keel, mida me uurime. Tallinn: Valgus, 145–149.

Enn Veldi (Tartu Ülikool) uurimisvaldkonnad on kakskeelne ja ükskeelne leksikograafia, oskus-sõnastikud, eksitussõnad, fonosemantika.
Enn.Veldi@ut.ee

“AN ENGLISH-ESTONIAN DICTIONARY” BY JOHANNES SILVET: COMPARISON OF THREE EDITIONS

Enn Veldi

University of Tartu

“An English-Estonian Dictionary” by Johannes Silvet (1895–1979) is the best-known English-Estonian dictionary. The aim of the study was to establish the similarities and differences on the English side of three editions of the dictionary on the basis of four segments (*checked–chimney*, *pot, heap–hedgehog, pressure–primitive ja turquoise–Tzigany*). The entry count was carried out according to the guidelines provided by Sydney I. Landau (with some modifications). Comparison of the four segments showed a 2.8 per cent growth in the second and 25 per cent growth in the third edition. The number of discarded entries was low in both the second and the third editions. In the case of the second edition one can claim that one part of the additions and omissions were made due to ideological considerations. The first three editions of the English-Estonian dictionary by Silvet reveal a cumulative character in the sense that new material is added to the previous material. The problem of the third edition is that although the dictionary has grown to a considerable degree in comparison with the second edition, it has become outdated. There are two possible solutions – whether to radically revise the dictionary or compile a new dictionary from scratch.

Keywords: dictionary history, bilingual lexicography, dictionary comparison, English, Estonian